
KÖNYVSZEMLE

Pléh Csaba: A természet és a lélek

Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 404 oldal, ára: 2780 Ft
ISBN 963 3894 14 X

„Ha már a dombnál tartunk – vágott közbe a Királynő –, én tudnék neked olyan dombokat mutatni, amelyekhez képest ez völgy. – Ugyan már – mondta Alice [...] –, a domb *sohasem* lehet völgy. Ez butaság...” L. Carroll *Alice Tükkörországban* című meséjében a Királynő és a főszereplő polémiajáról aligha az jut eszünkbe először, hogy érdemes, sőt hasznos, az evolúcióelmélet szempontjából pedig egyenesen nélkülözhetetlen helytálló reprezentációval rendelkezünk a világról. Pléh Csaba *A természet és a lélek* című könyvéből azonban többek között megtudjuk, hogy minden kognitív rendszernek az a célja, hogy reprezentációt hozzon létre a világról, amelynek még helytállónak is kell lennie, vagyis megfelelően kell ábrázolnia a világ tényeit.

A pszichológus-nyelvész szerző gyermekkori élményére vezeti vissza nyelv iránti érdeklődését. Kétnyelvű faluban nőtt fel, de családja nem beszélt németül, csak magyarul, és megoldhatatlan rejtélynek tűnt számára, hogy más emberek olyan nyelven beszélnek, amit ő nem ért. A titkokat – például, hogy mi módon értünk meg mondatokat, és hogyan rakosgatunk össze részjelentés-elemekből egy szót – először kísérleti pszichológusként próbálta feltörni, jóval később a nyelv és a pszichológia kapcsolatából kiindulva fordult a megismerés problémáihoz, a kognitív tudományhoz, ami afféle tudományok közötti vegyes salátaként próbál kölcsönösen érthető nyelvet teremteni pszichológusok, biológusok, filozófusok, számítástechnikusok és nyelvészek számára az emberi megismerésről: arról, hogy hogyan alakítunk ki belső képeket, reprezentációkat, modelleket. Arról, hogy vajon az ember egységes lény-e, vagy sok kis megismerőből áll össze.

Pléh Csaba munkáinak jelentős szerepe van a hazai kognitív tudomány és az evolúciós pszichológia kapcsolatának megteremtésében. (Jelen kötet mellett muszáj megemlíteni a Csányi Vilmossal és Bereczkei Tamással közösen írt *Lélek és evolúciót*.)

A pszichológiatörténet utóbbi évtizedeiben bebizonyosodott, hogy az emberre többféle mikroszkóppal lehet tekinteni. *A természet és a lélek* cím alatt összerendezett húsz tanulmány is amellett sorakoztat fel érveket, hogy „át kell hidalnunk a pszichológia hagyományos szakadékait, amelyek elválasztják a biológiai és a társadalmi embert, az egyént és a társas lényt, s a tények és a szellemi értékek világát.” Így kerülnek egymás mellé írások a nyelv természetéről, az elme biológiájáról, a tudatról, a tapasztalatról, a kognitív tudomány klasszikus irányzatáról, mely olyan logikai rendszerként tételezi az embert, amelyben a tudás mindig *kijelentések* formájában képeződik le... Az intencionalitásról, azaz annak kérdéséről, hogy természeti indítékainkból hogyan alakulnak ki valódi emberi vágyak, a vágyakból hogyan lesznek szándékok, tervek, és hogyan élünk úgy, hogy másoknak, egymásnak is állandóan szándékokat és terveket tulajdonítunk. Arról, hogy a modern kommunikációs eszközök világában hogyan jelenik meg az eredendő emberi természet: a virtuális lovaglás nem hordozza-e magában annak veszélyét, hogy elektronikus Don Quijoték világa jön létre. Daniel Dennett elmélete kapcsán – amit az *én* narratív felfogásaként emlegetünk – elgondolkodhatunk Ricoeur azon felvetésén, miszerint „Az egyiptomiak, a héberek és a mezopotámiaiak bölcsessége pontosan az, hogy jobb híján történetet mondanak, mivel nincs olyan spekulatív felkészültségük, mint Kantnak, Hegelnek vagy Nietzscheknek”.

A könyv nem hagy kétséget afelől, hogy reflexív kérdésfeltevése és a különböző tudományterületek gyarmatosítására irányuló kísérlete okán a kognitív irányzat offenzív pillanatait éljük. Továbbá, hogy a kognitív tudományban egy szemérmes materialista fordulat következett be – ahogyan Lenin fogalmazna, ha élne.

Tekintve, hogy a szerző olyan fogalmakat emel le elvont magaslatakról, és vizsgálja, értelmezi azokat a mindennapok színterén, mint funkcionalizmus, konnekcionizmus, modularitás, így könyve nemcsak pszichológusok, biológusok, filozófusok, informatikusok, nyelvészek számra nyújt intellektuális kalandot, hanem a nagyközönségnek is élvezetes olvasmánya lehet.

Ferenczi Andrea

Harmat Kiadó, 1114 Budapest, Bukarest u. 3.

E-mail: fandrea@harmat.hu

Németh Attila három új könyvéről

Németh Attila ismert pszichiáter, a kényszerbetegség, a depresszió és az addikciók szakértője, szakmai cikkeit és könyveit nemcsak az elmebeteggyógyászok tartják becsben, hanem más segítő szakemberek is, pl. klinikai pszichológusok, szociális munkások, gyógypedagógusok. Az utóbbi években Németh Attila új típusú publikációs tevékenységbe kezdett, eredeti módon új stílust és témakört talált magának. Továbbra is a pszichiátriával foglalkozik, de már nem csak kollégái számára ír, hanem el kívánja érni az átlagembert is, és vele együtt a betegeket, a hozzátartozókat – mindenkit, aki betegség megnyilvánulásait látja, vagy a viselkedés zavarain elgondolkodik.

Ez az új hangnem az utóbbi években három érdekes és figyelemreméltó kis kötetben jelentkezett. Mindháromra jellemző, hogy a szerző magas szakmai igényességgel, de egyszerűen, szabatosan fogalmaz, minden idegen kifejezést megmagyaráz, szövegeit úgy bontja, tördeli, kiemelésekkel és ábrákkal látja el, hogy mondanivalóját könnyű megérteni. Ezt még elősegíti a bölcs, általában szellemes idézetek gyakori beiktatása, köztük sokszor találunk verssorokat, versrészleteket is. Mindhárom könyvéhez hangulatban és szimbolikában illeszkedő művészi, illetve (a legújabb kötetében) karikatúrisztikus illusztrációkat is választ, első két kötetében Nagy Frigyes, a harmadikban Quitt László munkáit. Mindháromban türelmesen és gyakran innovatív módon magyarázza el a pszichiátria szakfogalmait, következetesen tartva magát a legújabb betegségtani rendszerekhez (BNO-10, DSM-IV, illetve az utolsó könyvben a DSM-IV-TR). Mindhárom könyv professzionális kiadó terméke, de mindegyik gyógyszergyári támogatással készült. A három könyv érdekessége, hogy újfajta próbálkozás tűnik ki belőlük a pszichiátria és a társadalom, a köztudat, illetve a hétköznapi (magas) kultúra közötti értelmes kommunikáció, párbeszéd kialakítására.

Így aztán a könyvek nem csupán – s helyenként nem is elsősorban – tartalmi sajátosságaik miatt, hanem éppen hangnemük, szemléletmódjuk miatt érdemelnek figyelmet. Igen pozitív üzenet bennük, hogy Németh Attila mindig tisztelettel kezeli a beteget, egyenrangú partnernek tekinti a párbeszédben, és azt húzza alá, hogy a betegséggel meg kell küzdeni, a kezelések nehézségeit ma jó kilátások ellensúlyozzák, fontos az aktív együttműködés, a betegnek is komoly lehetőségei vannak saját állapotának javítására.

József Attila betegsége(i) – változatok egy témára

Filum Kiadó, Budapest, 121 oldal, ára: 890 Ft
ISBN 963 8347 86 4

Ez már a második, javított kiadás, de sajnos ebből hiányzik a kiadás évszáma*. Ez kiadási hiba, hiszen bármennyire is közérthető vagy akár népszerűsítőnek mondható ez a kis kötet, bizonyára sokan fogják idézni, már csak az irodalomtörténeti érdekességű téma miatt is. A könyvben a szerző nem igyekszik áttekinteni József Attila pszichiátriai kórképének nagy irodalmát, hanem a jelenkori „mainstream” pszichiátriai gondolkodás és a józan historikus érdeklődés hullámhosszán megpróbálja megérte(t)ni a költő különféle tünetei megnyilvánulásait, panaszait. Visszaemlékezések, különféle dokumentumok, naplórészletek, és mindenekelőtt versek alapján rekonstruálja, hogyan haladt a költő utolsó életévének dekompenzációja felé, milyen élményei, tünetei voltak, hogyan látták mások. Egyszerűen, szinte szelíden érvel Németh Attila, hogy a skizofrénia diagnózisa, amely mintegy kodifikálódott az irodalomtörténetben és a szakemberek állásfoglalásaiban, nem valószínű, többek között azért, mert a kortársak, barátok nem az őrlöttet látták benne, panaszai, furcsaságai, szenzitív-vonatkoztatásos gondolatai ellenére emberileg és művésziileg funkcionált, amíg csak hospitalizációja nem következett be. Sokkal valószínűbb Németh Attila szerint a határeset szindróma (borderline személyiségzavar) diagnózisa, amely a Gyömrői-analízis szociális csődje (József Attila botrányt csinált, rátámadt analitikusára és annak partnerére, készel, illetve egyes visszaemlékezések szerint boxer is volt nála), majd a kórházi tartózkodás egzisztenciális (önértékelési, autonómiavesztési) összeomlása után súlyos depresszióval egészült ki, amely azután hozzájárulhatott öngyilkosságához.

A könyv izgalmas olvasmány, és ennek során a szerző nemcsak a betegségekre jellemző versek, versrészletek újraközlésével teszi teljessé a képet, hanem a DSM-IV alapján ismerteti a szóba került kórképek diagnosztikai kritériumait is.

Eltekintve a kiadási évszám hiányától, a könyv maga jól sikerült kiadási produktum, jól szedett, kitűnő a címlapkép, a költő szomorú, fekete vonalakkal áthúzott fényképe, amelynek háttérében kézíratos sorok tűnnek ki. A belső „füleken” Kozmutza Flóra fiatalkori fényképe és Bak Róbert 1938-ban megjelent tanulmányának címlapja látható, a könyv hátsó oldalán a szerző lendületes tájékoztatója olvasható.

* A kötet megjelenésének éve: 2002 (a szerk.)

Loyolai Szent Ignác, az önmagát gyógyító kényszerbeteg

Medicina Könyvkiadó, Budapest, 2002, 122 oldal, ára: 790 Ft
ISBN 963 2427 65 3

A kötet alapgondolata hasonló az előzőhöz, a különbség csak az, hogy fél évezred előtti életút, naplókban, levelekben és visszaemlékezésekben tükröződő tünetleírás a pszichiátriai elemzés tárgya. Loyolai Szent Ignác különös élete, aki rendalapító, fontos vallási mozgalmat és gondolatkört létrehozó alkotó volt, de vallásos buzgalmát és következtetését eltúlozva valóságos kényszerbeteg lett, ám akarattal, a mai viselkedésterápia műveleteire emlékeztető gyakorlatokkal tüneteit kordában tudta tartani, sőt, mondhatni, le is tudta küzdeni. Másoknak is tudott segíteni, akiknek hasonló tünetei voltak.

A kötet itt is tartalmazza a kényszerbetegség diagnosztikai kritériumait, a kényszeres tünetek listáját, szóba kerül a kóroktan és a terápia (mind a gyógyszeres, mind pedig a pszichiátriai kezelés), és a szerző – rá jellemző világos, ésszerű módon – vizsgálja a vallásos előírások és rítusok viszonyát a kényszerbetegséghez, a mohamedán vallás példáján illusztrálva. Az egykori illusztris beteg élettörténete izgalmas, a szerző a szokott módon sok idézettel, adattal írja ezt le, még kultúrtörténeti érdekességek is felsejlenek a szövegből. A szerző csak utal arra, hogy a kortárs, Luther is hasonló kényszertünetekben szenvedett, talán azért olyan rövid ez az utalás, mert Luther hasonló kötet témája lesz majd (vele egyébként is sokat foglalkoznak pszichológusok, gondoljunk csak pl. Erikson Luther-tanulmányára).

Ez a könyv is hasonlít az előzőhöz, aki belekezd olvasásába, aligha teszi le, talán a szerző tudatosan is választja ezt a terjedelmet, amelyről a híres francia sorozat, a „Que sait-je?” filozófiája azt állítja, hogy optimális, mert az emberek egyszerre olvassák el, és ez a tartalommenyiség mentálisan jól feldolgozható (a francia sorozatban minden kötet pontosan 126 oldal).

Pszichiátria – másképp

Medicina Könyvkiadó, Budapest, 2003, 195 oldal, ára: 2200 Ft
ISBN 963 262 842 5

Ez a kötet valami új kezdés, a mai elmegyógyászat címszavas, szellemes, mnemotechnikailag kidolgozott összefoglalása, amelynek minden téma-

egységében vannak szellemes és releváns karikatúrák és elgondolkodtató, de általában humoros szentenciák, idézetek. A terjedelem nagyjából itt is ugyanolyan, mint a korábbi kötetekben, ha a lexikális tartalmat nézzük, ugyanis a kötet nagyon levegősen szedett, sokszorosan tördelt, és igazában nincs is szövege, hanem csupa felsorolás, fogalmi lista, amelyeket a szerző anagrammákba olvaszt, a felsorolt fogalmak vagy tételek sorrendjét úgy alakítja ki, hogy az valami ötletes, a témára értelemteljesen visszautaló szót vagy kifejezést alkosson, amelyet könnyű memorizálni.

A könyv lényegében a pszichiátriai rezidensek számára készülhetett. Németh Attila híres oktató, előadó, láthatóan ő is a szegedi Janka Zoltán követője (akit a kötet egy helyen, kedves humorral atípusos, második generációs professzornak nevez), aki mindig gondosan kidolgozott, szellemes és „audiovizuális” élményekkel lepi meg hallgatóságát, és nyilvánvalóan arra szolgál, hogy a tananyagba érdekességet vigyen és a tanulást segítse. Mivel mindenütt megvan a magyarázat vagy a hivatkozás, a kötet a laikusnak is sokat mondhat. A szakember számára pedig alternatív, komprimált és különlegesen „felhasználóbarát” tankönyv.

Tankönyvszerű a tematikus felépítés is, szó van a pszichiátriai betegségek természetéről, a betegvizsgálatról, a pszichopatológiáról, majd a kórképekről, a nagy nozológiai rendszerekben szokásos sorrendben, a terápiákról, a biokémiai alapfolyamatokról, stb. Számos függelék is van a kötetben, összefoglalások, memóriagyakorlatok, „pszichiátriai növényhatározó”, különlegesen bölcs gondolatok gyűjteménye, köszönetnyilvánítás, egy beteg sorainak idézése révén etikai hitvallás, majd a szerző és a rajzoló kedves, játékos önbemutatása zárja a könyvet.

A recenzens igazán sokszor hallott már ezekről a dolgokról, unalomig ismeri a kórképeket, tüneteket, terápiákat, de nem tudta kivonni magát a könyv kreatív hangulatából, humorából. Csak csodálni tudja a szerzőt, mert a könyvbe nagyon sok apró ötletet vitt, filmeket, szépirodalmi munkákat, hasznos asszociációkat, nem fontos, de érdekes megjegyzéseket fűzött, de mindenekelőtt nem volt rest óriási munkát fektetni az anagrammatikus, memóriasegítő feldolgozásmódba.

Reméljük, ez a kötet is nagy siker lesz.

Dr. Buda Béla

Nemzeti Drogmegelőzési Intézet
1145 Budapest, Amerikai út 96.

Mark Buchanan: Nexus, avagy kicsi a világ. A hálózatok úttörő tudománya

Typotex Kiadó, Budapest, 2003, 236 oldal, ára: 2900 Ft
ISBN 963 9326 77 1

Ritka dolog, hogy a hazai könyvpiacra olyan új tudományról, amely mai formájában (nomenklatúrájában, metodikájában stb.) a kilencvenes évek végén kristályosodott ki és vált ismertté, egyszerre két új könyv is megjelenjen magyar nyelven. Most pedig ez történt, mindkettő 2002-ben jelent meg Amerikában, és már itt is a magyar kiadása. A másik könyvet itt azért kell megemlíteni, mert azt magyar származású tudós írta, Barabási Albert-László, és mert annak a kötetnek (Behálózva. A hálózatok új tudománya, 2003. Magyar Könyvklub, Budapest) fedőlapjának reklám-alcíme jól tükrözi, miről van itt szó: „Hogyan kapcsolódik minden egymáshoz, és mit jelent ez a tudományban, az üzleti és a mindennapi életben.”

A két könyv abban is hasonlít egymáshoz, hogy mindkettő kitűnő publikációs teljesítmény, nagyon jól megírt, lelkes, inspiratív hangnemű. A Barabási-kötet inkább tekint a szaktudományos igényekre is, Buchanan a művelt átlagembert célozza meg, de mindkettő jól érthető, világos.

Mint Buchanan kötetéből kitűnik, a hálózatok tudománya 1998-tól számítja kezdetét, ekkor alkotta meg a Cornell egyetemen két matematikus – Duncan Watts és Steve Strogatz – a hálózatok gráfjait. Nyilvánvalóan a hálózatok kutatását az Internet elterjedése és használata alapozta meg, de az igazi „rácsodálkozást” az emberi relációk összekötöttsége váltotta ki. Milgram „elveszett levél” technikájával már a hetvenes években történt olyan kísérlet, amely szerint az Egyesült Államokban mindenki mindenkivel legfeljebb hatlépéses kapcsolati viszonyban áll. Barabási könyvében természetesen megtaláljuk az utalást Karinthyra, akinek ismert társasági játéka volt, hogy a magyar társadalomban megpróbálták rekonstruálni, hogy bárki milyen kapcsolati távolságban áll pl. a kormányzóval, vagy más idegen személlyel. E játékról Karinthy könyveiben is írt. Granovetter ugyancsak a hetvenes években állította fel híres elméletét a „gyenge kapcsolatok erejéről”. Így született a „kicsi a világ” koncepció, illetve a sokféle vizsgálódás, hogy a legkülönbözőbb emberi események (pl. egy kutatásban: színészek együttes szereplése filmekben) milyen kapcsolati mintákat mutatnak. Itt mindenütt szoros és mintázott kötelékek tűnnek elő, és olyan összefüggések, amelyek értelemteljesnek tűnnek. Közgazdasági viszonyok, járványok, táplálékláncok, sőt, az élettelen anyag bizonyos összefüggései is mutatják ezeket a hálózatisági szabályokat. Hálózatokba rendeződnek pl. a terrorista cselekmények is.

Mint e könyvből (és Barabási kötetéből) kitűnik, a hálózatok felismerése és kimutatása iránt óriási az érdeklődés, a legrangosabb természettudományos folyóiratok (*Science*, *Nature*, stb.) közlik azonnal a felismeréseket, és a hálózat interdiszciplináris téma, mert matematikusok, fizikusok, biológusok, informatikusok együtt és külön tesznek itt felfedezéseket.

Buchanan ezekbe vezeti be az olvasót, sok anekdotával, idézettel, élénken és érdekesen. Valószínűvé teszi, hogy a hálózati szabályok részt vesznek az univerzum makrorendszerében, az élet keletkezésében és fennmaradásában, a gazdaságban és az üzleti világban, illetve a társadalomban.

A téma valóban sokat sejtet, de azért ma még inkább ígéret, semmint hogy jogosult lenne a Barabási-kötet címlapjára tett, idézett mondat, mert az sajnos nem válik világossá, hogy végül is a hálózatok mit is jelentenek. Egyelőre semmilyen valódi magyarázó elmélet nem kapcsolódik hozzájuk, nem lehet segítségükkel semmilyen előrejelzést tenni. Bizonyos, hogy a kaoszelmélethez és a nemlineáris dinamikához hasonlóan (lásd erről Fokasz Nikosz ugyanezen kiadónál megjelent válogatását) fontos rendszerelméleti jelenségről van szó a kapcsolathálókból is, de még igazi szerepüket nem tudjuk. Mind Milgram, mind Granovetter kísérleteit, illetve vizsgálatait közelről (és még keletkezésük idejéből, majd hatásukat is követően) ismerve itt is „puha” alapadatok „keményednek” meg a módszerben, Buchanan is írja, hogy már az 1970-es utánvizsgálatok sem tudták a néhány lépésű összekötöttséget egyértelműen bizonyítani. Nyilvánvaló az is, hogy a kapcsolati összekötöttség minimum 20. századi termék, amely a korábbi korokban elképzelhetetlen, kellett hozzá legalább a sajtó, a polgári társadalmi nyilvánosság, a távközlés (távíró, telefon), a postaszolgálat, stb., hogy az iskoláról és a társadalom más intézményeiről ne is beszéljünk. A kapcsolati háló tehát aligha lehet „ontológiai” tény, hanem sajátos társadalmi produktum. Mindez nem von le a tárgykör fontosságából, csak azt nem szabad hinni, hogy itt valami azonnal alkalmazható új paradigmával találkozunk.

Buchanan könyve mindenesetre megnyer, elvarázsol, nagy sejtelmekkel telít el bennünket. A könyv szép könyvkiadói munka, egyetlen hibát találtam benne: Watts és Strogatz közleményét (a 26. oldalon: Duncan J. Watts, Steven H. Strogatz: *Collective Dynamics of „Small-World” Networks*, *Nature*, 393: 440–442) az idézésnél rosszul adja meg, 1988-at ír. A bevezető részben, a 13. oldalon 1998 szerepel. Ez nem mindegy, itt egyfajta „kognitív disszonancia” keletkezik abban az olvasóban, aki a problémát tudományelméletileg lokalizálni akarja, vagy az említett és a szövegben nagyon jelentősnek feltüntetett alapcikket meg akarja keres-

ni. Barabási könyvében kellett ellenőriznem (fáradtságosan, mert ott nem lábjegyzetek, hanem bonyolult szövegvégi jegyzetapparátus található), hogy az 1998-as évszám a helyes.

De talán ez a kötet egyetlen hibája, egyébként kiváló munka, és remélhetően sokak figyelmét felkelti majd.

Dr. Buda Béla

Nemzeti Drogmegelőzési Intézet
1145 Budapest, Amerikai út 96.

Fokasz Nikosz (szerk.): **Káosz és nemlineáris dinamika a társadalomtudományokban**

Typotex Kiadó, Budapest, 2003, 472 oldal, ára: 4200 Ft
ISBN 963 9326 65 8

A magyar nyelvű társadalomtudományi irodalom fejlettségét, „nagykorúságát” mutatja, hogy új témakörben ennyire korszerű és friss válogatás jelent meg. A tanulmányok 1996-nál nem régiek, de jelentős részük 2000 utáni. Nem csupán külföldi írások fordításai szerepelnek a kötetben, hanem magyar szerzők munkái is. A témáról a *Magyar Tudomány* 2002. 10. számában jelentek meg tanulmányok, ezek – módosított formában – a kötetben is olvashatók, és valószínűsíthető, hogy ez a cikksorozat adhatta meg az ötletet, hogy a káoszelmélet és a nemlineáris dinamika kibontakozó kutatási irányáról ilyen „reader” jelenjen meg.

A kérdéskör ma divatos, de még nem igazán tankönyvi, sőt, talán nem is igazi alapkutatói vagy alkalmazási terület, még inkább próbálkozás. De már kezd nagyon divatos lenni, mint a kötetből kitűnik, igen nagy az irodalma, sok róla a népszerűsítő kiadvány, vannak már bevezetések magyar nyelven is.

Amint a kötetből kitűnik, egyfajta megközelítésmódról van szó, amely a társadalomtudományokban a rendkívül komplex makrofolyamatok rejtett szabályszerűségeit keresi, olyan makrofolyamatokét, amelyekben a determinizmus és a véletlenszerűség együtt fordul elő. Mint kitűnik, a dinamika modellje helyénvaló, mert ellentétes tendenciák, erők érvényesülnek. A komplex közelítés elviseli, hogy az elemzési adatok gyakran nem igazán pontosak, „kemények”. A kötet betekintést ad abba a kb. 20-25 matematikai modellbe, amelyeket az irányzat alkalmaz, és amely rendet, szabályszerűségeket visz a makrofolyamatokba. Attraktor, bifurkáció, ARMA, ARIMA folyamatfraktálok, Fourier-spektrum, Hausdorff-

dimenzió, Ljapunov-kitevő, fehérzaj, rózsaszínzaj stb. A kötet teli van képlettel, és minden fejezetben rengeteg a hivatkozás.

Így azután a kötet igazában azoknak a matematikusoknak és társadalomtudományi metodikai szakértőknek szól, akik ezt a kutatási területet művelni képesek. Meg lehet kockáztatni az állítást, hogy a könyv az átlagos társadalomtudósok részére nehezen érthető, legfeljebb közgazdászok, pénzügykutatók számára lehet könnyebb a megfelelő fejezetek olvasása.

Merthogy a 19 tanulmány közül a kötet két részét (IV. Gazdasági dinamika, V. A tőzsde kosza) 11 ilyen írás teszi ki. Piacok, iparfejlődési trendek, növekedési fluktuációk, gazdasági evolúciós modellek, tőzsdekáoszok, pénzügyi piaci hullámvázások terén találnak a káoszelméleti kutatások bizonyos szabályszerűségeket, amelyek legtöbbször analóg modellek vagy ábrák, amelyek mélyén viszont értelmezésre érdemes összefüggések sejlének fel.

A 11 fejezet közül négy magyar szerző munkája, és a többi írás szerzői között is több magyar van, így érthető, hogy a válogatás már valamilyen hazai szükségletnek felel meg. Átlagos társadalomkutatónak az első három rész lehet érdekes, egy politikai témaegységben (Kaotikus politika) két tanulmány található, egyik általában a politika nemlineáris megközelítéséről, a másik a választói viselkedésről szól. Érdekes a „Társadalmi dinamika” című rész, ott pl. két magyar szerző „Nagy időfelbontású öngyilkossági idősorok nemlineáris viselkedése” című tanulmánya olvasható, de van szó a városokról, a rendőri munka fraktáldimenziójáról, a törvénytelen születésekről Texasban, vagy a gyermekek barátságának dinamikájáról. A recenziens számára ezek a fejezetek sejtetik, miből ered az irányzat népszerűsége, egyfajta „meta” szintű modellkeresés folyik, amely a makrorendszerek működésének jobb megismerését ígéri.

A legérdekesebb talán az első rész („Félreértések” a címe) és az abban található első fejezet, Maródi Máté munkája (ez is a *Magyar Tudomány* említett különszámának része volt, ennek címe is jellegzetes: „Káosz a társadalomtudományokban? A káoszelmélet /félre/értelmezése a társadalomtudományokban”). Az írás kimutatja, hogy a divathatás, a káoszmetafora felszínes használatának, népszerűségének lehetősége sokféle jogosulatlan kiterjesztéshez, téves értelmezéshez, szinte konceptuális káoszhoz vezet.

Talán ezt a fejezetet a kötet végére kellett volna tenni, mert első olvasásra bizonytalanságot kelt, a további olvasást mintegy gyanakvóvá teszi, és – meg kell mondani – végül a tanulmányok a megközelítés heu-

risztikus értékét illetően azt, aki a matematikai apparátusban nem tud gyönyörködni, nem igazán győzik meg.

Ám reménykedni kell, hogy sokan vannak, akik a kötetet használni tudják és fogják. Ha pedig így van, akkor a társadalomtudományokban új szakosodási korszak következik be, olyan szakterületek lesznek, amelyek más alaptudományok birtoklása nélkül nem is nagyon érthetők a „mainstream” szakemberek számára.

Dr. Buda Béla

Nemzeti Drogmegelőzési Intézet
1145 Budapest, Amerikai út 96.